

Plaatstrouw van in Nederland overwinterende Stormmeeuwen

Larus canus

Site fidelity of Common Gulls *Larus canus* wintering in The Netherlands

KLAAS KOOPMAN

De populatie van in Nederland overwinterende Stormmeeuwen bestaat uit vogels die tot de eigen broedpopulatie behoren en uit vogels die ten noorden en ten noordoosten van ons land broeden. Van de buitenlandse gasten leggen de vogels uit NW-Rusland de grootste afstand af en zijn Finse vogels waarschijnlijk het talrijkst (Koopman 1988, 1989).

Regelmatig verschijnen er artikelen over plaatstrouw van broedvogels en wintergasten. Hierbij gaat het vaak om een individu met speciale kenmerken of een geringde vogel die jaarlijks op dezelfde plaats terugkeert. De mate van plaatstrouw van gehele populaties is veel minder onderzocht. In dit artikel zal de mate van plaatstrouw van in Nederland overwinterende Stormmeeuwen worden beschreven.

Materiaal en methode

Voor dit artikel werd gebruik gemaakt van terugmeldingen van geringde Stormmeeuwen die op Nederland betrekking hebben, aanwezig in het archief van de Nederlandse Ringcentrale (Vogeltrekstation), Heteren (stand 25 mei 1987). Alleen terugmeldingen van vogels die in december-maart zijn geringd en teruggemeld, zijn gebruikt. Naast vogels met Nederlandse ringen werden ook vogels met buitenlandse ringen gebruikt. Weliswaar kon niet worden beschikt over terugmeldingen buiten Nederland van buitenlandse ringen die zowel uit Nederland als daarbuiten zijn teruggemeld, doch dit betreft naar alle waarschijnlijkheid een verwaarloosbaar klein percentage. Van Stormmeeuwen die met Nederlandse ringen zijn geringd, werd slechts 2.25% meer dan eenmaal teruggemeld.

Het is moeilijk een onderscheid te maken tussen herfst- en voorjaarsstrek enerzijds en verplaatsingen in de winter anderzijds, doordat vogels ten gevolge van slechte weersomstandigheden rond kunnen zwerven. Er zijn aanwijzingen dat tot in december Zweedse vogels in Nederland doortrekken en dat Finse en Russische vogels hier pas vanaf januari arriveren (Koopman 1989), doch gezien de onnauwkeurigheid in vinddatum en vindomstandigheden van terugmeldingen van geringde vogels kan de grens tussen herfststrek en overwintering niet zonder meer op 1 januari worden gesteld. Hetzelfde geldt voor de voorjaarsstrek. Enerzijds duiden terugmeldingen van Stormmeeuwen die als pullus in Nederland geringd zijn, niet op terugtrek in maart (Koopman 1988), anderzijds wordt vanaf half februari in Engeland trek van Stormmeeuwen in de richting van het Europese continent waargenomen (Vernon 1969) en arriveren in maart reeds de eerste

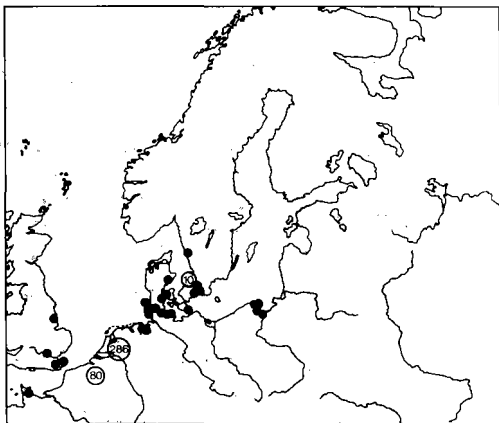
Stormmeeuwen in de Nederlandse broedkolonies (Arbouw 1985). Verder suggereren de beschikbare terugmeldingen dat veel Stormmeeuwen uit ten noorden en ten noordoosten van Nederland gelegen broedgebieden die in de winter in ons land voorkomen, begin december nog ten noordoosten van ons land verblijven en eind maart alweer hiernaar zijn teruggekeerd. Om deze reden is hier gekozen voor terugmeldingen uit de periode 16 december tot en met 15 maart.

Terugmeldingen waarvan de vinddatum onnauwkeuriger was dan Euring code 4 (twee weken vóór en na de vinddatum bijtellen), de vogel bij het vinden al heel lang dood was of alleen de ring of poot plus ring werd gevonden, zijn niet gebruikt. Uiteindelijk bleven 402 terugmeldingen over voor bewerking. Voor het bepalen van de richting is geen gebruik gemaakt van vogels die zijn teruggemeld op minder dan 10 km van de plaats van ringen in verband met onnauwkeurigheden in de ring- en vindgegevens, zodat voor dit doel slechts 350 terugmeldingen overbleven. Drie leeftijdsklassen werden onderscheiden, namelijk eerste- en tweedejaars en adulte vogels.

Resultaten

Aard van de ring- en terugmeldingsgegevens Pas vanaf de winter 1975/76 zijn in de wintermaanden in Nederland flinke aantallen volgroeide Stormmeeuwen geringd. De vangsten en terugmeldingen komen vooral uit de strenge winters 1978/79, 1981/82, 1984/85, 1985/86 en 1986/87 (bijlage), doordat Stormmeeuwen zich alleen goed laten vangen met lokvoer als hun gebruikelijke voedsel onbereikbaar is. Van de 402 terugmeldingen heeft 53.0% betrekking op door ringers gevangen (gecontroleerde) vogels en 34.8% op niet opzettelijk door mensen bemachtigde vogels. De resterende 12.2% betreft geschoten vogels en met een kijker afgelezen ringen.

Mate van plaatstrouw Een groot deel van de tweedejaars en adulte Stormmeeuwen is redelijk trouw aan het overwinteringsgebied: meer dan de helft van de vogels wordt in dezelfde en volgende winters op minder dan 40 km van de plaats van ringen aangetroffen. Van vogels die als adult zijn geringd, wordt in dezelfde winter meer dan de helft zelfs op minder dan 20 km van de plaats van ringen aangetroffen (tabel 1). De vogels die minder trouw aan het overwinteringsgebied zijn, overwinteren vooral in Nederland en België, maar worden even-

Figuur 1. Ring- en vindplaatsen van Stormmeeuwen geringd en teruggemeld uit de periode 16 december–15 maart. *Sites of ringing and recovery of Common Gulls ringed and recovered during the period 16 December–15 March.*

cens teruggemeld uit een gebied dat in het westen door Engeland, in het noorden door Zweden, in het oosten door Polen en in het zuiden door België wordt begrensd. Slechts één vogel werd uit NW-Frankrijk gemeld (figuur 1). Eerstejaars Stormmeeuwen lijken in hun eerste winter nog niet te kiezen voor een vast overwinteringsgebied voor volgende winters: meer dan 50% wordt vanaf hun tweede winter op meer dan 125 km van de ringplaats aangetroffen (tabel 1).

Verplaatsingen binnen het overwinteringsgebied Binnen hun wintergebied verplaatsen de Stormmeeuwen zich vooral langs de kust van het noordoosten naar het zuidwesten en omgekeerd (Koopman 1989). Terugmeldingen van eerstejaars en adulte vogels in dezelfde winter, komen iets meer uit noordoostelijke dan uit zuidwestelijke richtingen. De overige vogels geven iets meer terug-

meldingen uit zuidwestelijke richtingen. Alleen voor eerstejaars vogels die zijn teruggemeld na hun tweede winter, is het verschil significant (tabel 1, $X^2 = 4.02$; $P < 0.05$). Ook nadat alle terugmeldingen zijn weggelaten waarvan de ring- of vinddatum in december of maart viel, komen nog steeds iets meer terugmeldingen uit noordoostelijke richting (54.1%). Overigens verandert de gemiddelde afstand tussen ring- en vindplaats nauwelijks als de december- en maart-vogels worden weggelaten (gemiddeld 105.5 km, mediaan 30 km).

Verplaatsingen onder invloed van weersomstandigheden Tussen strenge winters en binnen zachte winters treden geringere verplaatsingen op dan tussen zachte winters (tabel 2). Vogels die in zachte winters zijn geringd en in strenge winters werden teruggemeld, geven vergelijkbare afgelegde afstanden als tussen zachte winters. In zachte winters die op zachte of strenge winters volgen, worden veel vogels noordoostelijk van ons land aangetroffen, terwijl de mediane waarde voor de afstand enkele tot vele malen groter is dan in de overige gevallen. De volgende twee gevallen illustreren dit: Arnhem 3301181, geringd 6.2.1979 in Nederland (strenge winter), terug 3.2.1980 Denemarken (zachte winter) op 622 km afstand en terug 11.2.1983 BR Duitsland (zachte winter) op 410 km afstand; Arnhem 3301503, geringd 15.2.1979 Nederland (strenge winter), terug 28.2.1980 en 16.2.1981 Denemarken (beide jaren zachte winters) op 625 km afstand.

Discussie

Een deel van de Stormmeeuwen die in Nederland broeden of zijn geboren, overwintert in ons land. De overige vogels trekken naar ZO-Engeland met uitzondering van een deel van de eerstejaars vogels dat naar Frankrijk trekt. Uit België worden 's win-

Tabel 1. Mediane (M) en gemiddelde (G) afstand (km) en percentage uit NO (WNW via N naar OZO) (> 9 km van de ringplaats) van verplaatsingen van Stormmeeuwen in de periode 16 december–15 maart. *Median (M) and average (G) distance (km) and percentage from NE (WNW via N to ESE) (recovered > 9 km from the ringing place) of Common Gulls during the period 16 December–15 March.*

Teruggemeld <i>Recovered</i>	Afstand <i>Distance</i>		(s.d.; n)	NO NE	(n)
	M	G			
Eerstejaars <i>First year</i>					
Zelfde <i>Same</i> winter	26	89	(150; 49)	47.6	(42)
Tweede <i>Second</i> winter	161	233	(242; 40)	47.6	(36)
Volgende <i>Later</i> winters	126	144	(131; 45)	66.7	(42)
Tweedejaars <i>Second year</i>					
Zelfde <i>Same</i> winter	32	113	(150; 32)	53.8	(26)
Volgende <i>Later</i> winters	35	116	(189; 32)	58.6	(29)
Adult					
Zelfde <i>Same</i> winter	16	49	(78; 79)	47.6	(63)
Volgende <i>Later</i> winters	36	29	(133; 125)	54.4	(112)
Totaal <i>Total</i>	36	107	(156; 402)	54.3	(350)

Tabel 2. Invloed van weersomstandigheden op verplaatsingen van Stormmeeuwen in de winter. *Effects of weather circumstances on distances (km) of movements of Common Gulls during winter.*

Geringd Teruggemeld <i>Ringed Recovered</i>	Afstand M	Distance G	(s.d.; n)	NO NE	(n)
Geringd in zachte winter <i>Ringed in mild winter</i>					
Terug in zelfde winter <i>Recovered in same winter</i>	29	48	(53; 16)	58.3	(12)
Terug in volgende zachte winters <i>Recovered in later (mild) winters</i>	127	150	(112; 15)	73.3	(15)
Terug in volgende strenge winters <i>Recovered in later (hard) winters</i>	57	137	(198; 49)	47.7	(44)
Geringd in strenge winter <i>Ringed in hard winter</i>					
Terug in zelfde winter <i>Recovered in same winter</i>	19	77	(127;144)	47.9	(119)
Terug in volgende zachte winters <i>Recovered in later (mild) winters</i>	189	309	(260; 25)	91.7	(24)
Terug in volgende strenge winters <i>Recovered in later (hard) winters</i>	34	94	(122;153)	52.9	(136)

ters weinig Stormmeeuwen van de Nederlandse broedpopulatie teruggemeld (Koopman 1988). Er zijn aanwijzingen dat een deel van de Zweedse Stormmeeuwen die in de herfst naar Nederland komen, later doortrekken naar Groot-Brittannië (Koopman 1989). Omdat Stormmeeuwen die tussen 16 december en 15 maart in Nederland zijn aangetroffen, nauwelijks in Groot-Brittannië zijn teruggemeld, lijkt de wegtrek van Nederlandse vogels en de doortrek van Zweedse vogels plaats te vinden vóór half december. In de periode 16 december–15 maart is tussen Nederland en België sprake van een grote uitwisseling (figuur 1). Daar weinig vogels van de Nederlandse broedpopulatie uit België worden teruggemeld en België en Frankrijk slechts enkele tientallen broedparen van de Stormmeeuw herbergen (Bezzel 1985), moeten dit hoofdzakelijk wintergasten uit broedgebieden ten noorden en ten noordoosten van ons land zijn. Dit impliceert dat de overwintersaars van Nederlandse afkomst meer plaatstrouw zijn dan de vogels die afkomstig zijn uit broedgebieden ten noorden en ten noordoosten van ons land.

Binnen de periode 16 december–15 maart vertoont een groot deel van de Stormmeeuwen die in Nederland overwinteren, een grote mate van plaatstrouw, zowel binnen een winter als in volgende winters. Van deze overwintersaars zijn eerstejaars vogels minder plaatstrouw en keren in volgende winters slechts voor een beperkt deel terug naar hun eerste overwinteringsgebied. Gezien de richtingen waaruit zij worden teruggemeld, lijkt het er op dat zij in latere jaren noordoostelijker overwinteren dan in hun eerste winter. In Nederland geboren eerstejaars Stormmeeuwen trekken gemiddeld ook verder dan oudere vogels (Koopman 1988), doch deze trek vindt reeds plaats in de zomer en herfst en heeft vooral tot gevolg dat meer eerstejaars dan oudere vogels in Frankrijk en verder zuidelijk worden aangetroffen. Het deel van de eerstejaars vogels dat vóór 15 december is weggetrokken, beïnvloedt hierdoor niet de hier gepresenteerde gegevens over plaatstrouw van Stormmeeuwen die in Nederland overwinteren.

Uit de terugmeldingen blijkt dat Stormmeeuwen in strenge winters naar zuidwestelijker gebieden

doortrekken dan in zachte winters. Stormmeeuwen foerageren in milde winters vooral op weilanden, waar zij wormen eten. Eerst wanneer dit voedsel door vorst en/of sneeuw onbereikbaar wordt, schakelen zij over op menselijk afval. De vogels verliezen dan een deel van hun schuwheid en zijn door middel van voer goed bij slagnetten te lokken. Meer dan de helft van de terugmeldingen is een direct gevolg van vangactiviteiten. Zelfs in als zacht gekwalificeerde winters komen meestal wel korte perioden met vorst en/of sneeuw voor. Vogels die in zachte winters zijn gevangen en in dezelfde of volgende winters teruggemeld, zijn mogelijk vogels die al een bepaalde afstand zuidwestwaarts zijn getrokken onder invloed van weersomstandigheden alvorens zij werden geringd of teruggemeld. Tabel 2 bevestigt deze veronderstelling. Stormmeeuwen die in zachte winters zijn geringd, worden in volgende strenge winters niet verder ten noordoosten of ten zuidwesten van de ringplaats teruggemeld, terwijl zij in volgende zachte winters wel uit meer noordoostelijk gelegen gebieden worden teruggemeld.

Bij de Spreeuw *Sturnus vulgaris* vond Spaans (1977) binnen dezelfde winter een grote mate van plaatstrouw, waarbij meer dan de helft van de vogels zelfs binnen een afstand van 10 km van de plaats van ringen werd teruggemeld. In volgende winters was de plaatstrouw aanzienlijk geringer en werd de helft van de vogels op meer dan 100 km van de ringplaats aangetroffen. Spaans weet dit aan voor Spreeuwen ongunstige weers- en voedselomstandigheden in ons land. In de levenswijze van Spreeuwen en Stormmeeuwen zijn in de winter overeenkomsten te vinden. Beide zijn sociaal levende dieren die elk gemeenschappelijk slapen en beide zijn opportunistische voedselzoekers die foerageren op graslanden, maar bij ongunstige weersomstandigheden overschakelen op menselijk voedselafval. In de mate van plaatstrouw bestaat een verschil. Stormmeeuwen blijven in latere jaren plaatstrouw, terwijl Spreeuwen een geringere plaatstrouw vertonen. De Stormmeeuw is mogelijk beter aangepast aan extreme situaties in de winter dan de Spreeuw.

Uit een voorlopige vergelijking van plaatstrouw

tussen Kokmeeuwen *Larus ridibundus* en Stormmeeuwen bleek dat vooral adulte Kokmeeuwen een grotere mate van plaatstrouw bezitten (Koopman 1987), hoewel bij de Kokmeeuw 's winters ook verplaatsingen in zuidwestelijke richting op kunnen treden als gevolg van streng winterweer (van Dijk 1989). Het is mogelijk dat in de winter Kokmeeuwen een geringere angst hebben voor mensen dan Stormmeeuwen en dat zij vanwege hun betere wendbaarheid gemakkelijker en met minder risico voedselafval kunnen bemachtigen, waardoor Kokmeeuwen nog meer plaatstrouw kunnen zijn dan Stormmeeuwen. De geringere mate van plaatstrouw van eerstejaars Kok- en Stormmeeuwen kan misschien worden verklaard door voedselconcurrentie tussen eerstejaars en adulte vogels. Adulte vogels zijn over het algemeen dominant over juveniele soortgenoten, waardoor de juveniele vogels meer worden gedwongen rond te zwerven. In hun tweede winter lijken Stormmeeuwen sterk genoeg om hun eigen plaats te verwerven in het overwinteringsgebied.

Dankzegging Mijn dank gaat uit naar Rinse Wassenaar van de Nederlandse Ringcentrale (Vogeltrekstation) te Heteren, voor het beschikbaar stellen van de terugmeldingen van Stormmeeuwen uit Nederland. Wieberen Planting tekende de figuur.

Summary

This paper deals with the site fidelity of Common Gulls wintering in the Netherlands between 16 December and 15 March. A large part appears to be faithful, both within the same winter and during subsequent winters. More than 50% of the birds is subsequently found at a distance of less than 40 km. The faithfulness of first-year birds is less than that of older birds. It is suggested that the

dominant adults force the juveniles to roam during the first winter. During severe weather conditions the gulls migrate into southwestern directions, especially Belgium. The reverse occurs also. Common Gulls ringed as pullus in the Netherlands are recovered more from the Netherlands and less from Belgium in winter. It is therefore suggested that most birds exchanging between the Netherlands and Belgium originate from breeding areas north and northeast of the Netherlands. The non-migratory part of the Dutch breeding population is more faithful than the foreign visitors are.

Literatuur

- ARBOUW G. J. 1985. Over de broedbiologie van de Stormmeeuw *Larus canus* op Texel. *Limosa* 58: 109-112.
- BEZZEL E. 1985. *Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Nonpasseriformes*. Aula, Wiesbaden.
- VAN DIJK K. 1989. Over geringde Kokmeeuwen in de stad. *Limosa* 62: 101-102.
- DE JONG A. 1986. Folkert IJnsen en het weer van de laatste 800 jaar. Leeuwarder Crt. 13.5.1986: 18.
- KOOPMAN K. 1987. Plaatstrouw bij Kok- en Stormmeeuwen. *Twirre* 10: 33-37.
- 1988. De trek van de Nederlandse Stormmeeuwen *Larus canus*. *Limosa* 61: 125-132.
- 1989. Herkomst van in Nederland voorkomende buitenlandse Stormmeeuwen *Larus canus*. *Limosa* 62: 191-194.
- SPAANS A. L. 1977. Are Starlings faithful to their individual winterquarters? *Ardea* 64: 83-87.
- VERNON J. D. R. 1969. Spring migration of the Common Gull in Britain and Ireland. *Bird Study* 16: 101-107.

K. Koopman, Diligencelaan 11, 9351 PR Leek

Aanvaard voor opname 17 januari 1990

Bijlage

Terugmeldingen van Stormmeeuwen naar ring- en terugmeldingswinter (1976 = 1975/76). *Numbers of recoveries of Common Gulls ringed or recovered in the Netherlands between 16 December and 15 March and recovered later on in the same or subsequent winter period.*

(*) strenge winter severe winter (vgl. cf. de Jong 1986)

Geringd Ringd	Teruggemeld				Recovered									Totaal
	<1976	76	77	78	79*	80	81	82*	83	84	85*	86*	87*	
<1976	12	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	14
1976	-	1	1	2	1	0	0	2	0	0	1	1	1	10
1977	-	-	0	0	3	0	0	0	0	1	4	0	0	8
1978	-	-	-	4	4	0	0	1	1	0	2	1	1	14
1979*	-	-	-	-	35	10	4	9	3	4	11	16	8	100
1980	-	-	-	-	-	2	4	2	0	0	2	5	0	15
1981	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	1	4	5
1982*	-	-	-	-	-	-	-	13	1	3	7	13	8	45
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	3	1	1	5
1984	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	4	2	9
1985*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	41	13	82
1986*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	27	74
1987*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	21
Totaal	12	1	2	6	43	12	8	27	5	10	59	131	86	402